

# Inventarul arhivistic, instrument de bază pentru evidența documentelor, între deziderat și realitate

LIVIU BOAR

## 1. Inventarul arhivistic – definiție

*Dicționarul explicativ al limbii române* definește termenul de inventar prin: „listă, catalog, registru, document în care sunt enumerate (și descrise cantitativ și valoric) toate bunurile care se află într-o gospodărie, într-o instituție, într-un magazin etc....”. De asemenea, inventarul este asimilat cu o „listă exactă, amănunțită; înșirare, enumerare (a unor fapte, a unor întâmplări)”<sup>1</sup>.

La rândul său, *Dicționarul de neologisme* preia definiția din DEX, prezentând inventarul ca o „listă, registru etc., cuprinzând toate lucrurile care constituie averea unei gospodării, a unei instituții etc.; totalitatea acestor bunuri... listă exactă, amănunțită; înșirare, enumerare (a unor fapte etc.)”<sup>2</sup>.

Cele două definiții citate mai sus pun accentul pe latura cantitativă și valorică a acestui instrument de evidență a bunurilor. Se face chiar o diferențiere între inventarul *viu*, adică evidența tuturor animalelor unei gospodării, și inventarul *mort*, adică uneltele, mașinile și utilajele respective.

O definiție complexă a noțiunii de inventar în sensul arhivistic este dată de *Dicționarul științelor speciale ale istoriei*, elaborat în anul 1982, sub egida Direcției Generale a Arhivelor Statului, de către un colectiv de arhiviști. Conform acestui dicționar, inventarul este: „instrument de evidență a unităților arhivistice existente într-un fond sau colecție, în care documentele sunt înregistrate din punct de vedere cantitativ și al conținutului”<sup>3</sup>. Inventarul este considerat de autorii acestui dicționar „evidența de bază a Fondului Arhivistic Național”. În aceeași lucrare, se apreciază că, în funcție de volumul și felul informațiilor conținute, inventarul arhivistic poate fi: simplu; dezvoltat; tematic.

*Inventarul simplu* este definit ca un instrument de evidență în care se redă **sumar** (subl. ns.-L.B.) conținutul documentelor dintr-un fond sau colecție, în scopul **informării operative** (subl. ns.-L.B.) asupra cantității și cuprinsului lor.

<sup>1</sup> *Dicționarul explicativ al limbii române*, București, Editura Academiei, 1975, p. 439.

<sup>2</sup> Florin Marcu, Constant Maneca, *Dicționar de neologisme*, ediția a III-a, București, Editura Academiei, 1978, p. 589.

<sup>3</sup> *Dicționar al științelor speciale ale istoriei*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1982, p. 141.

*Inventarul dezvoltat* este definit ca un instrument de evidență în care se redă **amănunțit** (subl. ns.-L.B.) conținutul documentelor dintr-un fond sau colecție, în scopul informării cât mai **complete** (subl. ns.-L.B.) asupra cuprinsului documentelor.

*Inventarul tematic* este un instrument de evidență alcătuit pentru documentele care se referă la o anumită temă<sup>4</sup>.

## 2. Istoricul inventarului arhivistic, cu referire la județul Mureș

Cel mai vechi inventar de arhivă aflat la Direcția Județeană Mureș a Arhivelor Naționale este cel întocmit în jurul anului 1820 de către arhivarul Scaunului Mureș, care a inventariat documentele din arhiva Scaunului din perioada 1533-1785<sup>5</sup>.

Inventarul, legat în piele, de format mare (40 x 24 cm), conține 919 pagini. El este intitulat **REPERTORIUM**, având următoarele rubrici:

- anul, luna și ziua de emitere a documentului;
- numărul documentului care a fost inventariat;
- numărul sub care a fost înregistrat la Scaun (*numerus depositionis*).

Inventarul este structurat alfabetic, pe baza unor cuvinte-cheie, stabilite de cel care l-a întocmit. Aceste cuvinte-cheie se referă, în general, la emitent – numele unor principii, suverani, înalți funcționari sau localități la care se referă documentul (ex.: diplomă de înobilare emisă de principele Mihail Apafi – la litera A, drept de târg pentru localitatea Reghin – la litera R), probleme (ex.: scutiri de dări la litera respectivă a cuvântului maghiar *ado* etc.).

Acest inventar este folosit și în prezent la Sala de studiu pentru a regăsi documentele înregistrate în arhiva Scaunului Mureș în perioada 1533-1785. Având în vedere că nu s-au păstrat toate documentele inventariate în acest registru, arhiviștii mureșeni au întocmit și atașat acestui inventar o *Listă de existent*, pe baza căreia pot fi identificate documentele existente, care au fost inventariate la începutul secolului al XIX-lea.

Un alt inventar vechi, întocmit tot sub formă de repertoriu alfabetic, la începutul secolului al XIX-lea, este *Indexul* actelor Primăriei Târgu-Mureș pentru perioada 1470-1699<sup>6</sup>.

Rubricația acestui inventar este mai simplă decât cea a inventarului Scaunului Mureș, conținând următoarele date:

- anul documentului înregistrat;

---

<sup>4</sup> *Ibidem*, p. 141-142.

<sup>5</sup> D.J.A.N. Mureș, fond *Scaunul Mureș-Instrumente contemporane de evidență*, Registrul nr. 1.

<sup>6</sup> *Ibidem*, fond *Primăria Târgu-Mureș*, Registrul nr. 1.

- conținutul, pe scurt;
- numărul sub care a fost înregistrat la primărie.

Și acest inventar este întocmit alfabetic, pe baza unor cuvinte-cheie stabilite de către arhivarul orașului, cel care a întocmit inventarul.

Același arhivar al Scaunului Mureș, care a întocmit repertoriul amintit anterior, a realizat, tot în prima jumătate a secolului al XIX-lea (a decedat în anul 1846 - n.n., L.B.), *Inventarul actelor procesuale* aflate în arhiva Scaunului, pe fascicule, cu următoarea rubrică:

- numărul de înregistrare în arhiva Scaunului;
- conținutul, pe scurt;
- numărul actelor.

Inventarul este însoțit și de un index alfabetic, pe baza căruia se pot regăsi documentele referitoare la diverse probleme, recurgându-se la cuvintele-cheie stabilite de arhivar.

### 3. Situația inventarelor de la D.J.A.N. Mureș

Conform *Registrului inventarelor*, la începutul anului 2004, la Direcția Județeană Mureș a Arhivelor Naționale erau înregistrate un număr de 1449 inventare. Dintre acestea, mai mult de jumătate sunt inventare întocmite de-a lungul anilor de către arhiviștii mureșeni, conform normelor în vigoare în diferite perioade, având prefețe, unele chiar indici de persoane și localități, restul fiind inventare *de preluare* întocmite de către creatorii sau deținătorii de documente care au depus fonduri arhivistice la D.J.A.N. Mureș, conform legislației în vigoare.

Din această din urmă categorie am aminti inventarele fostelor primării și sfaturi populare comunale până în anul 1968, preluate la direcția noastră în anii '80, cele ale parohiilor greco-catolice, desființate în 1948, ale celorlalte culte (ortodox, evanghelic, reformat și unitarian), preluate după apariția Decretului 472/1971, modificat în 1974, privind Fondul Arhivistic Național al Republicii Socialiste România.

Aceste inventare pot fi folosite ca atare, atât la Sala de studiu, cât și pentru rezolvarea unor lucrări administrative.

O situație aparte o au inventarele fondurilor și fragmentelor de fond preluate din Arhiva fostului Comitet Județean Mureș al P.C.R., care sunt de o calitate deosebită, unele având chiar prefețe, fiind întocmite pe baza instrucțiunilor interne elaborate conform prevederilor Decretului 472/1971, modificat în 1974, privind Fondul Arhivistic Național al Republicii Socialiste România.

#### 4. Rolul și importanța inventarului arhivistic

Așa cum reiese din definiția sa, inventarul arhivistic este cel mai important instrument de evidență dintr-o arhivă. El are două valențe inseparabile:

a. – *evidența cantitativă*, care se referă la numărul de unități arhivistice și la numărul de file al fiecărei unități arhivistice. Acest element lipsește, de cele mai multe ori, la inventarele de preluare, el fiind, însă, un element necesar pentru gestionarea corectă a fondului arhivistic, evitarea sustragerilor, a lipsurilor etc.

b. – *conținutul unității arhivistice*, care poate fi mai amplu sau mai sumar, în funcție de importanța documentului și, de cele mai multe ori, a vechimii acestuia. Formulările de genul: „corespondență referitoare la...”, „acte referitoare la...” sunt frecvente mai ales în inventarele fondurilor provenite – create – în epocile modernă și contemporană (cu accent pe epoca contemporană).

Atunci când este, însă, vorba de documente medievale, dată fiind relativa lor raritate, este nevoie de un rezumat mai amplu, în care să fie consemnate și elementele caracteristice ale documentului, ca, de exemplu, existența filigranului, a sigiliilor, a semnăturilor, a miniaturilor și a altor elemente care îl individualizează.

Se pune o întrebare logică din partea arhivistului care întocmește inventarul: pentru cine întocmim inventarele, pentru cercetători sau pentru lucrătorii din arhive?

Elaborarea unor inventare detaliate, cu multe elemente din cuprinsul actelor, îl ajută enorm pe cercetător, dar ridică, în același timp, o problemă de etică profesională: cercetătorul poate folosi informația din document fără chiar a vedea și consulta documentul ca atare la Sala de studiu, însușindu-și astfel munca și experiența arhiviștilor anonimi, care au întocmit inventarul respectiv.

Din puțina experiență pe care o am în cercetarea arhivelor străine, am constatat, totuși, cu ocazia celor două deplasări la Arhivele din Ungaria, din anii 1995 și 1997, că inventarele puse la dispoziția cercetătorilor la Sala de studiu a Arhivele Naționale ale Ungariei, de la Budapesta, sunt foarte sumare în privința conținutului documentelor, ele fiind, de fapt, inventare de gestiune sau, mai precis, **inventare simple**, așa cum sunt definite în *Dicționarul științelor speciale...*, citat anterior, în scopul *informării operative* a cercetătorului. De exemplu, Fondul C 87 – „Departamentum conscriptionale”, 1784-1790, conține 17 pachete (csomog) și 11 volume sau legături (kötet); C 104 – „Acta regulationis parochiarum”, 1782-1801, 57 de legături și 16 pachete etc.

La solicitarea cercetătorului, acesta primește pachetele respective, care sunt numerotate (dacă nu au mai fost solicitate anterior) înainte de a fi înmânate cercetătorului.

## 5. Concluzii

Din cele prezentate mai sus, putem trage câteva concluzii, și anume:

- inventarul este cel mai important instrument de evidență a fondurilor și colecțiilor existente în depozitele Arhivelor Naționale;
- continuarea operațiunii de inventariere de către arhiviști a fondurilor fără nici o evidență constituie o prioritate națională;
- pentru sălile de studiu, implicit pentru cercetători, este suficientă întocmirea unor **inventare simple**, care să conțină două elemente indispensabile: numărul de u.a. și numărul de file al acestora;
- elaborarea unor inventare arhivistice complexe-dezvoltate, mai ales pentru fondurile medievale, în România până la 1821, trebuie să constituie o temă de cercetare pentru arhiviști, iar finalizarea inventarelor să se materializeze în publicarea acestora ca lucrări de sine stătătoare, de informare științifică asupra fondurilor și colecțiilor respective.